

Engedjétek hozzám jönni – önmagamat

ásárhelyre ma temetni jöttem, de nem búcsúzni. Temetni Sütő Andrást, korunk egyik legnagyobb magyar íróját, a kivételes barátot, akinek a *haldoklása* is remekmű volt: ugyanolyan emberi teljesítmény, mintha jellemalakításának maga az Isten lett volna a színpadi rendezője.

Néhány hónappal ezelőtt eljött hozzánk Ürömpre, látogatóba. Sűrű, fehér haja már kenderszínűre sárgult, s azt mondta nekem szinte derűsen: *Följöttem újra Budapestre, hogy megkérdezzem az orvosaimtól: élek-e még?* András! András! – próbáltam elhessenteni a közénk röppenő, nagy fekete lepkét, a halál-látomást, de ő szorongás nélkül nézett rám: *Azt hiszed, hogy tréfálok?* Dehogyan hiszem! – hazudtam neki összeszorult torokkal vagy inkább tehetetlenségemben.

De ez az engemet is megrémítő, kis hazugság, amelyért lélekben a halottól is bocsánatot kértem, olyan nagy világosságot teremtett bennem, hogy több igazságot értek, mint addig.

A legelső az, hogy a tehetség: bátorság is! Sőt vakmerőség! Sütő szemérmesen, kuszán, a félelem sötét igéivel is beszélhetett volna a halálról, amely már sokszor körültáncolta őt, de úgy beszélt róla, mintha valamelyik novellájának vagy színművének a szereplője beszélne az ő különös észjárása szerint. A *Csillag a máglyán* című drámájának egyik jelenetében azt mondatja Szervét Mihállal Kálvin főemberének, Farelnek:

– *Ön a lepkét is harapófogóval akarja megfogni.*

Egyetlen mondat csupán, és máris ráismerünk egy ember jellemére, ráismerünk bizonyos történelmi korokra, például Ceaușescu diktatúrájára és a kényes hóhérok idejére.

Ahogy Illyés Gyula megírta az *Egy mondat a zsarnokságról* című versét, amelyhez foghatót nem írt senki se Magyarországon, se Közép-Európában, se másutt, Sütő András Illyéshez méltó rangon, magát a magyar nyelvet tette alkalmassá arra, hogy a földtől az égig érő tilalmak ellenére fájdalmainkat, haragunkat, apokaliptikus sérelmeinket elmondhassuk.

Ha nem lángelméje lett volna a nyelvnek, mint elődje, Tamási Áron, Sütő csak erkölcsös, ellenzéki író lehetett volna. De ennél ő jóval többet akart. Fiatal korában, mint legtöbbünket, Sütőt is megérintette a szocializmus romantikája. Őelőtte is kinyílt a politikai tér, a naponta kiszidolozott eszmék hazug világa, de minél előbbre jutott, élmé-

---

Elhangzott 2006. október 7-én, a marosvásárhelyi Vártemplomban, Sütő András ravatala mellett.

nyei annál riasztóbbak lettek. A valóság egyszerűen életveszélyessé vált számára, maróvá, mint a sósav. A Duna-delta ezekben az időkben Romániában nem turista látványosság volt, hanem gulágtelep. Sütő félárbocra leengedett tekintete hozzásegítette őt ahhoz, hogy ne vitesse magát tovább újabb és újabb szelekkel.

És megtörtént a fölébredés. A kisebbségi magyar író önkéntes föltámadása megélnéltette az egész Kárpát-medencei magyar irodalmat. Persze voltak ebben társai is, de aki gondolatilag és érzelmileg is legjobban ráhangolódott az erdélyi magyar kisebbség gondjaira, sőt végzetére, az Sütő András volt. Egymás után úsznak elém harminc-negyven év távolából a mondatai: *Téli van a hasunk rozsdás patkószeeggel, az idő mégis azt kívánja, hogy virágcsokrokat öklendezzünk.* Vagy egy másik mondat: *A nászház, a templom, a koporsó viszonylagos védelmében önmagunk lehetünk. A tiltások, mint egy varázskörön belül, értelmüket veszítették.* Aztán a halálba nyargaló lócsiszár vallomása, aki egymagában is népfölkelés volt, így összegezi kudarcát: *Egyezkedés közben veszett el mindenem.*

Ha tetszik, ez a mondat Sütő András emberi és írói önkritikája is lehet. És ha igen, akkor végleges és örökre hiánytalan. Sőt, még egy negyedik mondat is tárulni akar az előbbiekhöz. Ez pedig így szól: *Engedjétek hozzám jönni – önmagamat.*

A saját magától is elidegenedett XX. század egyik legszebb és legmélyebb mondata ez. Bibliába illő. De akárhogy forgatom és méregetem ezt a mondatot, sehogy se fér bele a koporsódba: itt marad velünk.

Kedves András, bocsásd meg nekem, hogy szinte futás közben kapkodom össze Rólad szóló szavaimat. De hát Te is ismered ezt a hajszát. Ha lecsuktak valakit jogtalanul Erdélyben, a hozzátartozók Hozzád kopogtattak be. Ha megszűntettek egy magyar nyelvű iskolát, a szülők Téged kértek föl ügyvédjüknek. Ha valaki a magyarság ügyét szolgáló emberek közül meghalt, Te búcsúztattad. Tamási Áron nélkül már rég mennybe ment volna, de a Te kedvedért itt maradt a farkaslaki temetőben. Nagy László, Illyés Gyula a földi búcsúztatást Tőled várta. Merthogy összetartoztatok. Könyved, *Az anyám könnyű álmat ígér* című remekműved a *Puszták népének* a testvérkönyve. Úgyis mondhatnám: ikertestvére. A vallomásaidból és a világba szétküldött leveleiből szépirodalmi műveket lehetne összeállítani. Eligazító erejű tanulmányokat.

Erdélyben, távozásod után is maradnak írók, költők, tanulmányírók, méghozzá jók és magukkal ragadók, de olyan, aki a szíveket és az elmét is tudná kormányozni, nemigen. Utolsó nálam létedkor – szinte bűnbe esve – az jutott eszembe: mi lesz az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki, a kárpátaljai és a magyarországi írókkal, ha már Te nem leszel? Már régen egytetértünk abban, hogy az európai vallások nyomát követve az európai irodalom szakralitása is megkopott. És az irodalom *ateistái* szinte semmiben se különböznek a hit ateistáitól. József Attila – a fájdalom és az árvaság nagy költője – még le merte írni azokat a sorokat, hogy:

*S mégis magyarnak számkivetve
lelkem sikoltva megriad –
édes hazám, fogadj szívedbe,
hadd legyen hűségem fiad!*

Az irodalom mai ateistái ezt a hangot ugyan szépnek, de már időszerűtlennek tartják. Pedig tudniuk kellene, hogy az elmúlt évszázadokban már-már egyedül az irodalom volt az a szellemi hatalom, amely nem alkudott meg soha semmilyen erőszakkal, hamissággal, semmilyen álsággal, amely ember és nemzetellenes. Idézünk csak föl irodalmi elődeinkből egynehányat: Vörösmarty, Petőfi, Ady, Móricz, Babits, Illyés, Tamási Áron, Németh László, József Attila, Radnóti Miklós, Nagy László.

És ha eddig ez törvény volt, nemzeti tízparancsolat, annak kell maradnia ezután is! 1990 februárjában – Trianon óta először – miért Neked kellett vezetned a felvonuló tüntetőket? Miért nem egy elszánt politikusnak, miért egy írónak? Azért, mert egy hazájától elszakított kisebbségnek legbefogadóbb hazája az anyanyelv, amely némán is beszédes. Most is látlak a tömeg elején gyertyával és könyvvel, amely szigorú szimbóluma volt az igazságkövetelésnek és a jognak? Van-e író Erdélyben, Magyarországon, a Felvidéken vagy másutt, aki ezt megtehetné utánad? Pedig hamarosan még drámaibb idők villámai csapkodnak majd közénk, mint 1990 tavaszán. A mennydörgések szüneteiben egyetlen kérdő mondat hangzik el az egész Kárpát-medencében: Lesznek-e a térségben magyar autonómiák, vagy ravasz és csöndes népirtások lesznek továbbra is?

A történelem a Te kérdéseidre válaszol majd, András. Ahogy a vértanúkéra szokott. Tizenhat év óta még sosem írtam le, hogy Te nemcsak sebesültje voltál egy gyalázatos eseménynek, hanem a vértanúja is. Egy lassított, késleltetett sorsú vértanúja. A szemüregben megrekedt szemcsonkban fejlődött ki az a gyilkos melanoma, amely sokáig hóhérokodott Veled, mint Hunyadi Lászlóval a fekete ruhás bakó.

Te is tudtad ezt, és én is tudtam, de sohasem beszélünk róla.

De nekem most végre beszélnem kell. A vértanúhalál másféle halál, mint amit a sors rendel általában az embernek.

Ezért jöttem *csak temetni* Téged és nem búcsúzni Tőled, hisz a vértanúkkal, ha ráadásul még nagy írók is, együtt kell élnünk mindig.

András, legyen Neked sérthetetlen hazád az a föld, ahová leteszünk pihenni.

Így legyen! ☒